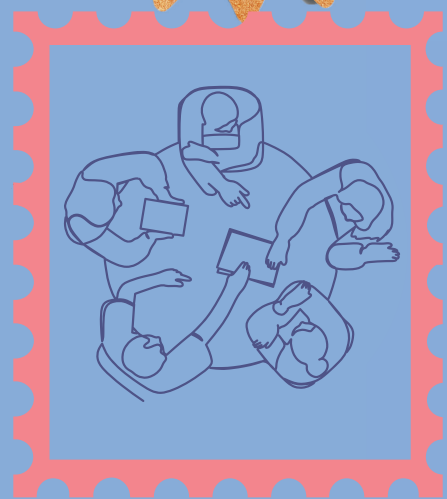

Kunst Werken

Onderbouw TEHATEX
vmbo - havo - vwo

1 / Doe eens duurzaam

BEGRIPPEN

- Abstract
- Beeldaspecten
- Driedimensionaal
- Figuratief
- Geometrisch
- Herhaling
- Kunststoffen
- Mindmap
- Modeaccessoire
- Organisch
- Restvorm
- Ritme
- Structuur
- Textiel
- Textuur
- Tweedimensionaal
- Voorstelling
- Vormcontrast
- Vormgeving
- Zeggingskracht

1.1 Plastic flesjes worden hergebruikt (*re-use*) als plantenpotjes voor een schoolproject in de Filippijnen (2017).

De drie r's

Het woord 'duurzaamheid' heb je ongetwijfeld al eens gehoord. Door duurzaam te leven draag je bij aan het verminderen van allerlei soorten milieuvuiling. Misschien ben je zelf ook al bezig met duurzaam leven door minder water te gebruiken, een tas mee te nemen als je gaat shoppen of vintage kleding te kopen. In dit hoofdstuk ontdek je of er zoiets bestaat als duurzame kunst. En vooral: of je mensen met kunst bewust kunt maken van milieuvuiling.

Er zijn verschillende manieren waarop je duurzamer kunt leven en werken. Ze worden vaak op deze manier samengevat: *reduce*, *re-use* en *recycle* (de drie r's).

- *Reduce*: minder kopen of verbruiken. Denk aan lampen uitdoen als je een kamer uitgaat of kleding ruilen met vrienden zodat jullie niets nieuws hoeven te kopen.

- *Re-use*: opnieuw gebruiken. Bijvoorbeeld een frisdrankflesje gebruiken voor water of een emmer gebruiken als plantenpot. Bij re-use hoort eigenlijk ook: repair. Spullen die je al hebt, kun je langer gebruiken door ze te (laten) repareren. Je kunt tegenwoordig ook steeds meer refurbished (helemaal nagekeken en weer als nieuw gemaakte) smartphones, tablets en zelfs merksneakers kopen.
- *Recycle*: afval scheiden. Zo kun je van de verschillende materialen weer nieuwe producten maken.

Afval om in te lijsten

Genoeg kunstenaars hergebruiken afgedankt materiaal voor hun kunstwerken. Dat doen ze zeker niet altijd om iets moois te maken. Kunst kan je ook boos maken, vragen bij je oproepen of je ergens bewust van maken. Kunstenaars die met afvalmateriaal werken, willen mensen vaak meer laten nadenken over de dreiging van de klimaatcrisis. Of ze willen hun publiek aansporen om duurzamer te leven.

De Braziliaanse kunstenaar Vik Muniz maakt onder andere portretten van afvalmateriaal. Hiermee vraagt hij aandacht voor sociaal onrecht. In de documentaire *Waste Land (Woest land of Landschap van afval)* uit 2010 maakt Muniz kennis met Braziliaanse afvalwerkers. Dit zijn mensen die door 's werelds grootste vuilstortplaats wroeten om herbruikbare materialen te vinden die ze kunnen verkopen. Met het gevonden materiaal maakte Muniz portretten van zes van deze afvalwerkers. Hij wil daarmee laten zien dat we wereldwijd veel te veel producten kopen – en vervolgens afdanken.

Opdracht 1 Je bent wat je weggooit

Niveau *

Materiaal Afval; (telefoon)camera; printer of potlood en schetspapier; groot vel papier; lijm.

Doel Je herkent materialen van bestaande, weggegooiden objecten en denkt na over hoe je die kunt gebruiken in het dagelijks leven en in kunst.

Batterij:

1. Elektronikawinkel
2. Energie (afstandsbediening)
3. Metaal, chemicaliën
4. Metaal: smelten en recycelen
Chemicaliën: gebruiken in keramiek en plastic of weggooien (chemisch afval)

Eierdoos:

1. Supermarkt
2. Eieren beschermen
3. Karton (papier)
4. Recyclen (oud papier)

Dode plant:

1. Tuincentrum
2. Decoratie, kruiden
3. Plant, aarde, plastic potje
4. Potje: recycelen

1.4 Afvalpaspoort.

Een zelfportret maken betekent lang niet altijd gewoon een selfie maken of jezelf tekenen. Er zijn veel manieren waarop je iets van jezelf kunt laten zien. Voor deze opdracht maak je een afvalpaspoort. Wat zegt jouw afval over je?

Stap 1

Houd een week lang bij wat je weggooit. Kleine, schone afvalresten bewaar je. Van voedselresten of andere bederfelijke materialen kun je foto's maken voordat je ze weggooit. Maak van elk voorwerp meerdere foto's, zodat je bij het maken van je opdracht kunt kiezen uit verschillende beelden.

Stap 2

Druk de foto's van je objecten af of maak kleine tekeningen van je objecten.

Stap 3

Plak de foto's en/of tekeningen van je objecten op een groot blad om een **mindmap** te maken. Van elk object beschrijf je:

1. waar het object vandaan komt;
2. waar je het voor hebt gebruikt;
3. waar het van gemaakt is;
4. waar het waarschijnlijk terecht komt als jij het straks weggooit.

Zo stel je je eigen afvalpaspoort samen.

Stap 4

Presenteer je afvalpaspoort in de klas. Bespreek samen de overeenkomsten en verschillen tussen jullie paspoorten. Bespreek onder andere de volgende vragen:

- Welke soorten afval komen vaak voor en welke minder vaak?
- Gooi je meer weg dan je recyclet of andersom?
- Weet je waar je alles dat gerecycled kán worden naartoe kunt brengen? En zijn die afvalvoorzieningen goed bereikbaar (bijvoorbeeld papier recycelen op school)?

1.2en13 Vik Muniz, twee werken uit de serie *Landschap van afval* (2010). Links: *De zaaier (Zumbi)*, rechts: *De reizende (Magna)*.

Geordende rommel

De mensheid produceert enorme hopen afval. Er worden steeds meer soorten afval ingezameld om te recyclen, maar een heel klein percentage daarvan wordt ook werkelijk gerecycled. Veel afval wordt in de grond begraven of verbrand. Daarnaast komt veel afval in de natuur terecht. Als de Amerikaanse kunstenaar Barry Rosenthal door de stad of langs het strand loopt, bekijkt hij het daar rondslingerende afval. Hij ziet allerlei objecten die iets met elkaar te maken hebben, zoals kleur, vorm of materiaal. Hij verzamelt er genoeg om mooie composities mee te maken, die hij vervolgens fotografeert (afb. 1.5 en 1.6). De objecten lijken op elkaar, maar ze zijn niet precies hetzelfde. Er is dus geen sprake van een simpele **herhaling**. Maar omdat bijvoorbeeld alle werkhandschoenen op afbeelding 1.6 met de vingers naar boven zijn neergelegd, ontstaat er wel een **ritme**.

De beeldaspecten

Wat maakt een verzameling objecten zoals die van Barry Rosenthal tot kunst? Het zijn objecten die de vorige eigenaar zo waardeloos vond dat die ze heeft weggegooid. Het kunstige aan deze werken heeft alles te ma-

1.5 Barry Rosenthal, *Blauwe oceaan* (2013). Deze blauwe objecten zijn gevonden in New York Harbor, Brooklyn, New York.

Opdracht 2 Beeldanalyse

Niveau *

Materiaal Pen en papier of computer.

Doel Je analyseert de voorstelling en vormgeving van een werk aan de hand van de beeldaspecten kleur, vorm en compositie.

Kijk goed naar het werk *Blauwe oceaan* (afb. 1.5) en beantwoord de volgende vragen.

1. Wat valt je op aan de **voorstelling**? Wat zie je? Probeer alles zo nauwkeurig mogelijk te omschrijven.
2. Wat kun je zeggen over de **vormgeving**?
 - a. **Kleur:** zijn de kleuren fel of donker? Warm of koud?
 - b. **Vorm:** wat hebben de vormen met elkaar gemeen? Zijn ze hoekig of afgerond?
 - c. **Compositie:** hoe zijn de objecten in het kunstwerk geplaatst? Allemaal door elkaar, op een horizontale of verticale lijn, schuin (diagonaal), of overall (het hele vlak is bedekt)?
 - d. **Herhaling en ritme:** als je steeds hetzelfde object herhaalt, ontstaat er een ritme in een voorstelling. Kun je dat herkennen in dit werk?
3. Wat kun je zeggen over de **zeggingskracht** van dit werk? Welk gevoel roept het op en hoe komt dat?

ken met de vormgeving. Een kunstwerk kun je op verschillende manieren bekijken. Ten eerste kijk je naar de **voorstelling**: wat zie je? Kijk naar alle opvallende zaken, maar ook naar de details. In een **figuratieve** voorstelling kun je iets van de werkelijkheid herkennen, bijvoorbeeld mensen of objecten. Bij een **abstracte** voorstelling is niets herkenbaar. Het beeld bestaat uit vormen en lijnen, niet uit bestaande figuren. In tweede instantie kijk je naar de **vormgeving**: hoe zit het kunstwerk in elkaar? De kunstenaar denkt bij het maken na over de bouwstenen van de vormgeving: de **beeldaspecten**. Er zijn zeven beeldaspecten.

De beeldaspecten	
Vorm	Alles heeft een vorm, of die nu twee- of driedimensionaal is. Geometrische basisvormen zijn meetkundige vormen zoals een vierkant, cirkel en driehoek. Organische vormen zijn juist van de natuur afgeleid, van plantaardige, dierlijke en menselijke vormen.
Lijn	Denk aan rechte en kromme lijnen, stippellijnen of dunne en dikke lijnen.
Licht	Waar licht is, is ook schaduw. Door te spelen met licht en donker kun je een object meer of minder aandacht geven.
Compositie of ordening	De compositie of ordening van een beeld bepaalt de samenhang van het werk: hoe zijn de verschillende onderdelen in het beeld geplaatst?
Ruimte	Kunst kan vlak zijn, zoals een schilderij, of ruimtelijk, zoals een standbeeld. Maar zelfs in een vlak schilderij is kun je ruimte creëren door ruimtewerking. Dat betekent dat je in een plat vlak diepte suggereert.
Kleur	Felle of zachte kleuren, lichte of donkere: ze bepalen sterk hoe een beeld overkomt bij de kijker.
Structuur en textuur	Textuur laat zien hoe een oppervlak eruitziet. Dons heeft bijvoorbeeld een heel andere textuur dan metaal. Structuur laat zien hoe de onderdelen van een object in elkaar zitten: alle botten van een skelet vormen bijvoorbeeld de structuur van een mens of dier. Wil je een realistische hond tekenen, dan moet je dus iets weten over de structuur én de textuur van honden.

Door goed gebruik te maken van de beeldaspecten kunnen kunstenaars hun werk veel **zeggingskracht** (betekenis) geven. Ze kunnen bijvoorbeeld sommige onderdelen benadrukken en andere minder belangrijk maken. Beeldaspecten zijn eigenlijk het gereedschap of de visuele trucs van een beeldend kunstenaar.

Opdracht 3 Compositie met afval

Niveau * / **

Materiaal Afval; A3-papier; lijm.

Doel Je verkent verschillende beeldaspecten en abstracte en figuratieve compositievormen.

Je gaat net zoals Barry Rosenthal en Vik Muniz een compositie maken van afval. Dit kan een figuratief of een abstract beeld zijn.

Stap 1

Verzamel in en om school of je huis afval dat één beeldaspect gemeen heeft, bijvoorbeeld textuur, kleur of vorm. Denk aan snoeppapier of plastic verpakkingen, voorwerpen met dezelfde kleur of vorm.

Stap 2

Maak een collage van je verzamelde afval. Kies een compositie waarin jouw gekozen beeldaspect duidelijk zichtbaar is, bijvoorbeeld de kleur of de vorm die de verschillende voorwerpen gemeenschappelijk hebben. Bedenk of je een abstract beeld wilt maken of een figuratief beeld. Objecten met dezelfde vorm kun je bijvoorbeeld aan elkaar puzzelen tot een abstract mozaïek. Heb je gele objecten verzameld, dan kun je daar bijvoorbeeld een zon van maken. Schuif je afval over het papier om verschillende compositievormen en beelden te proberen. Wanneer je tevreden bent, plak je het afval vast op de goede plek op het papier.

1.6 Barry Rosenthal, Werkhandschoenen uit de serie *Gevonden in de natuur* (2014). Rosenthal vond deze werkhandschoenen allemaal in New York.

De echte prijs van een koopje

Kleding is de laatste jaren steeds goedkoper geworden. Grote modeketens brengen bijna elke week nieuwe collecties uit. Dat is een voordeel als je van shoppen houdt, maar het heeft ook nadelen. We noemen deze kleding fast fashion, snelle mode. Vaak is het bijna wegwerp-kleding omdat de kwaliteit ervan slecht is. En door al die nieuwe items raak je snel op je eigen kleding uitgekeken. Zo gooien we in Europa ongeveer elf kilo kleding per persoon per jaar weg.

Fast fashion wordt meestal gemaakt van **kunststoffen** zoals polyester of acryl. Die stoffen zijn eigenlijk plastic, gemaakt uit aardolie. Bovendien laat kunststof kleding overal microplastics achter. De **textiel**industrie is daarmee wereldwijd een van de grootste vervuilers.

1.7 Jasje met meerdere reparaties in verschillende stoffen (eind 18e eeuw).

1.8 Duran Lantink, twee ontwerpen uit de collectie *Old Stock* (2019).

Opdracht 4 Trend: herstellen!

Niveau **

Materiaal Kledingstuk met een gat, scheur of vlek; computer of telefoon met internet; schetspapier; potlood; stopwol of draad; naald; schaar.

Doel Je leert een bestaand kledingstuk te repareren met visible-mending-technieken. Je leert naaien met naald en draad.

Het herstellen van kleding is opnieuw een trend. Bij visible mending probeer je een gaatje niet onzichtbaar dicht te naaien, maar repareer je het juist met kleurige draden of wol. Visible mending komt voort uit een oud Japans ambacht: sashiko (afb. 1.9). Met beide technieken voeg je extra textuur en kleur toe aan je kleding.

Stap 1

Ga op zoek naar een kapot kledingstuk. Zoek online op hoe jij dat het mooist of het origineelst kunt herstellen met visible mending of sashiko.

Stap 2

Maak een ontwerp voor je reparatie. Denk na over welke materialen en kleuren je wilt gebruiken en welke vorm het ontwerp krijgt. Schets je ideeën op een vel papier, waarbij je de materialen en kleuren aangeeft.

Stap 3

Neem naald en draad en begin met je reparatie. Let op: zorg ervoor dat je aan het begin en einde van het gat ongeveer tien centimeter draad laat uitsteken zodat de draad niet per ongeluk doorschiet. Houd tijdens het naaien je ontwerp in de gaten. Wanneer je klaar bent, kun je het eind van elke draad een stuk door de stof weven voordat je het afknijpt. Zo blijft het beter zitten.

1.9 Mouw van een kimono met verschillende sashiko-patronen (ca. 1850-1900).

Vermaken en verstellen

Vroeger werd kleding niet zo snel afgedankt. Zaten er gaten in je kleren, dan repareerde je ze. Schoenen kregen nieuwe zolen bij de schoenmaker. Het jasje op afbeelding 1.7 is meerdere keren gerepareerd, met verschillende lapjes stof. Hoewel de stoffen andere kleuren hebben, is de **textuur** van de stoffen hetzelfde. Het is allemaal zijde: een gladde stof die gemaakt is van de cocons van zijderupsen. Zijde is heel duur om te maken, dus mensen repareerden zijden kleding liever dan deze weg te gooien.

Steeds meer modeontwerpers brengen duurzaam geproduceerde of gerecyclede kledingcollecties uit, zoals de Amsterdammer Duran Lantink (afb. 1.8). Hij gebruikt stoffen die andere modehuizen hebben weggegooid en combineert die tot nieuwe creaties. Voor het ontwerpen van kleding moet je de **structuur** ervan kennen: wat zijn de onderdelen ervan en hoe zitten die in elkaar? Kijk maar eens naar de kleren die je aan hebt: ze bestaan niet uit één stuk stof, maar uit verschillende delen. Modeontwerpers leggen die vast in een patroon. Een patroon is een soort bouwtekening waarbij je de vorm van alle stukken stof uittekent (afb. 1.10).

Opdracht 5 Combineer-couture

Niveau ***

Materiaal Oude kleding en textiel; schetspapier; potlood; eventueel carbonpapier; (kleermakers)krijt; spelden; stofschaar; naaimachine of naald en draad.

Doel Je leert een ontwerpschets om te zetten in een naaipatroon óf je leert een bestaand naaipatroon te gebruiken om een kledingstuk te maken. Je leert naaien met een naaimachine of naald en draad.

Je maakt een ontwerp voor een kledingstuk of een **modeaccessoire** (bijvoorbeeld een hoed, sjaal, tas of sieraad van textiel). Je kunt het ontwerp voor jezelf maken of voor vrienden of familie. Je maakt het kledingstuk van bestaande, afgedankte kleding en accessoires.

Stap 1

Verzamel oude kleding en ander textiel. Ook sierband, ritsen en knopen zijn welkom.

Stap 2

Bedenk en schets verschillende ideeën voor je kledingstuk. Maak minstens één schets van de voorkant en één schets van de achterkant.

Stap 3

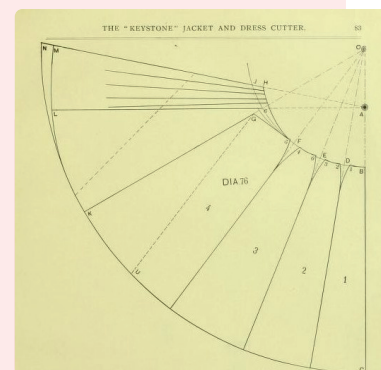
Maak een patroon voor je kledingstuk of kies een bestaand naaipatroon. Teken de verschillende onderdelen van je ontwerp eerst in het klein uit op papier. Houd rekening met de hoeveelheid stof die je verzameld hebt en met de maten van de persoon voor wie je je stuk maakt. Heb je vooral kleine stukken stof? Dan kun je kleine accessoires maken of de stukken aan elkaar naaien tot een grotere lap stof en daar je patroon op leggen.

Stap 4

Teken je patroon op ware grootte op een groot vel dun papier. Knip de verschillende onderdelen uit en speld die op je stof. Geef met een kleermakerskrijtje of spelden de omtrek van elk patroondeel aan. Knip je patroondelen uit de stof. Laat 1,5 cm ruimte aan alle kanten van elk patroondeel. Deze rand heb je nodig om alles netjes aan elkaar te naaien. Haal na het uitknippen je patroon weg.

Stap 5

Naai de verschillende onderdelen aan elkaar vast aan de hand van je ontwerp-tekening. Stof heeft vaak een goede en een verkeerde kant. Stik de twee stukken stof aan elkaar door de goede kanten van de stof op elkaar te leggen en ze vast te spelden. Wanneer je klaar bent met naaien, keer je je werk weer met de goede kant naar buiten.

1.10 Patroon voor een rok door Charles Hecklinger (1895).

1.11 Henri Matisse, *De parkiet en de zeemeermin* (1952-1953).

Wat denk jij?

Een beroemd werk uit de composities van Matisse (bekend als De knipsels) is dit enorme doek in het Stedelijk Museum Amsterdam. Het is maar liefst 3,37 x 7,68 meter groot. Waarom denk je dat Matisse het zo groot maakte?

Knipselkunst

Henri Matisse was een bekende Franse kunstschilder en beeldhouwer. Door ziekte op latere leeftijd moest hij een rolstoel gebruiken. Hij gooide op dat moment het kunstzinnige roer helemaal om en richtte zich op knipkunst. Met gouache verfde hij stukken papier waar hij vormen uit knipte, die hij vervolgens voor groter werk gebruikte. De vormen zijn zowel **organisch** (rond en vloeiend, zoals in afbeelding 1.11) als **geometrisch**. De meeste knipselwerken van Matisse zijn **abstract**; ze lijken niet op bestaande objecten. Als je verschillende soorten vormen met elkaar combineert, kun je je beeld spannender maken door contrasten. Een **vormcontrast** is een tegenstelling tussen bijvoorbeeld organische en geometrische vormen, of rond tegenover hoekig.

Opdracht 6 Notan

Niveau *

Materiaal Schetspapier; potlood; vierkant van stevig zwart papier van 15 x 15 cm; schaar of mesje en snijmat; stevig wit A3-papier; lijm.

Doel Je maakt een compositie met vormcontrast tussen organische en geometrische vormen. Je verwerkt vorm en restvorm tot een interessant beeld.

Notan is een Japans begrip dat te maken heeft met de tegenstelling tussen licht en donker. Zwart en wit vormen samen het grootste contrast. Als je een vorm uit een vel papier knipt, ontstaat er een **restvorm**: de leegte waar je je vorm uit hebt geknipt. Bij het ontwerpen van je notan-compositie plaats je de restvormen tegenover of naast de uitgeknipte vormen. Wanneer je de helft van een figuur tekent – een gezicht, een dier of een persoon – en je het uitgeknipte figuur ertegenaan legt is het weer compleet (afb 1.12 en 1.13). Door organische én geometrische vormen te gebruiken, krijg je ook een **vormcontrast**. Zo kun je met weinig materiaal een heel spannend beeld maken.

Stap 1

Kies of je een abstract of figuratief beeld wilt maken. Maak eerst enkele schetsen op schetspapier. Gebruik minstens een organische vorm en een geometrische vorm om voor vormcontrast te zorgen. Zorg dat je vormen niet te klein of te gedetailleerd zijn, dan is het moeilijk om ze uit te knippen.

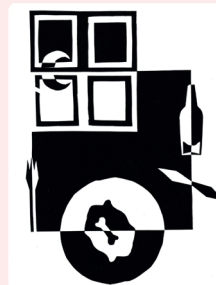
Stap 2

Neem een vierkant van stevig zwart papier. Teken nu langs elke kant van je vierkant een of meer vormen uit je ontwerp. Zorg ervoor dat het begin en het einde van elke vorm aan

dezelfde kant van het vierkant staan. Knip of snijd de vormen zo precies mogelijk uit en leg ze in spiegelbeeld strak tegen het uitgeknipte vlak aan.

Stap 3

Leg je compositie van knipsels – zonder te lijmen – op je witte A3-vel, waarbij je let op de plaatsing. Ligt alles volgens jou perfect? Lijm de papieren onderdelen dan vast op het witte papier.

1.12 Figuratieve notan-compositie.

1.13 Abstracte notan-compositie.

1.14 Michelangelo Pistoletto, *Venus van de vodden* (1967 en 1982).

Wat denk jij?

Pistoletto maakte de beroemde *Venus van Milo* (ca. 100 v.Chr.) na in piepschuim. Waarom denk je dat hij juist voor dat materiaal koos?

Arte povera

Aan het eind van de jaren 1960 ontstond in Italië een kunstbeweging die werk maakte met heel andere materialen dan de traditionele olieverf of marmer. Deze kunst werd arte povera genoemd, arme kunst. Dat 'arme' gaat niet over de kunstenaars. Het verwijst naar de alledaagse, vaak waardeloze materialen die de kunstenaars kozen voor hun beeldende werk: aarde, vodden (oude lapjes stof), takjes, enzovoorts. De arte-povera-aanhangers protesteerden daarmee tegen de commerciële kunst die toen in de galerieën hing. Dat was volgens hen geen ware kunst: je kunt die werken in galerieën kopen, net als een blik bonen in de supermarkt. Volgens de arte-povera-kunstenaars gaat kunst om het concept (het idee) en om de ervaring van kunst zelf.

Opdracht 7 De schoonheid van het alledaagse

Niveau **

Materiaal Alledaags object; (telefoon)camera; printer; A4-papier; mesje en snijmat of acrylverf óf computer met fotobewerkingsprogramma; lijm; foamboard of dun hout.

Doel Je gebruikt restvorm in fotografie om het belang van een object te benadrukken.

Zowel Barry Rosenthal (afb. 1.5 en 1.6) als de arte-povera-kunstenaars maken gebruik van alledaagse spullen. Zo benadrukken ze dat alledaagse spullen ook belangrijk kunnen zijn, zelfs de dingen die we na gebruik weggooien. In deze foto-opdracht laat je zien hoe belangrijk die spullen zijn, door ze juist weg te laten.

Stap 1

Ga op zoek naar een voorwerp in je omgeving dat je veel gebruikt, maar na gebruik ook weggooit. Denk bijvoorbeeld aan een blikje energydrink, de verpakking van je tandpasta, make-up of deodorant, een pen of een post-it.

Stap 2

Werk in duo's en neem minstens tien foto's waarop duidelijk te zien is wat het object is en hoe je het gebruikt. Zorg ervoor dat het object goed in beeld is. Probeer verschillende posities en neem foto's van verschillende kanten.

Stap 3

Kies de drie beste foto's. Kies of je op papier wilt werken of digitaal.

Papier:

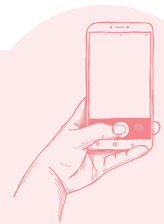
Druk je foto's af op A4-formaat. Laat het object verdwijnen uit de foto door het uit te snijden of er overheen te schilderen. Zo wordt de restvorm zichtbaar. Als je het uitsnijdt, plak de foto dan op een vel wit of zwart papier (afhankelijk van wat beter bij je foto past).

Digitaal:

Open de foto in een fotobewerkingsprogramma. Laat jouw gekozen object verdwijnen tot alleen de restvorm zichtbaar is. Gum het (digitaal) uit of schilder eroverheen met zwart of wit. Controleer of de randen netjes zijn door af en toe in en uit te zoomen. Druk de foto's af.

Stap 4

Plak je foto's op een gladde, stevige ondergrond zoals foamboard of dun hout of zet ze in een digitale presentatie. Geef je fotoserie een passende, originele titel, en presenteer deze in de klas. Is het duidelijk voor de rest van de klas welk object er in je foto's mist? En vinden zij jouw object net zo belangrijk?

EINDOPDRACHT 2D EEN VERKNIPT VERHAAL

Plasticsoep

In de jaren negentig werd ontdekt dat de oceanen een grote plasticsoep zijn geworden. Die bestaat niet alleen uit plastic flessen en verpakkingen, maar ook uit microplastics: superkleine deeltjes plastic. Vissen, vogels en andere waterdieren eten het plastic op of raken erin verstrikt, roofdieren eten prooien met plastic in hun maag. Zo sterven er jaarlijks meer dan 100 miljoen dieren door plastic. Tegelijkertijd worden er over de hele wereld elke minuut één miljoen plastic flesjes verkocht. Voor deze opdracht vertel je met knipsels een verhaal over een dier dat bedreigd wordt door afval, bijvoorbeeld een vis, schildpad, zeepaardje of dolfijn die leeft in de plasticsoep.

1.15 Reclamebureau BBDO Maleisië, *Plastic tasjes zijn dodelijk*, campagne voor Dragonet Diving (2006).

1.16 Hong Yi-chen, Guo Yi-hui en Zheng Yu-ti, 'waterijsjes' van drie kunstacademiestudenten, die water van honderd plekken rond Taiwan verzamelden en dat bevroren.

Eindopdracht 2D

Niveau **

Materiaal Computer of telefoon met internet; schetspapier; potlood; gekleurd A2-papier; schaar of mesje en snijmat; resten gekleurd papier en oude tijdschriften; lijm.

Doel Je leert een verhaal met beelden vertellen en 'tekenen' met papier in plaats van met potlood of penseel. Nadenken over de compositie en de rol van kleur is bij deze opdracht ook belangrijk.

Stap 1

Zoek informatie op over hoe dieren bedreigd worden door afval. Kies één dier en bedenk hier een kort verhaal bij – het hoeft niet ingewikkeld te zijn. Schets je verhaal als verschillende plaatjes uit op kladpapier.

Stap 2

Teken alle vormen die je nodig hebt voor je verhaal op stukken gekleurd papier of in oude tijdschriften en knip of snijd ze uit. Zorg dat ze de juiste maat hebben om samen op een A2-vel je verhaal uit te beelden.

Stap 3

Kies een kleur A2-vel die goed past als achtergrond voor jouw verhaal. Orden de uitgeknipte vormen op je papier. Schuif met de vormen over het vel om te beslissen waar het verhaal begint, waar het spannendste gedeelte moet komen en wat het meeste aandacht moet krijgen.

Stap 4

Als je tevreden bent met de compositie van je verhaal op het vel, plak je de vormen vast.

Stap 5

Leg alle kunstwerken in de klas op tafel en loop rond om ieders kunstwerk te bekijken. Beantwoord de volgende vragen:

- Wat vind je van de verhalen van je klasgenoten? Kun je goed zien welk verhaal er met het werk wordt verteld?
- Vraag aan twee klasgenoten waar zij denken dat jouw verhaal over gaat. Komt dit overeen met het verhaal dat jij bedacht had? Wat zou je anders doen om je verhaal duidelijker te maken?
- Welk verhaal is je favoriet en waarom? Vind je de kleuren bijvoorbeeld mooi, of is het verhaal indrukwekkend? Wat kun je hieruit leren over je eigen werk?

EINDOPDRACHT 3D DAGBOEK IN TEXTIEL

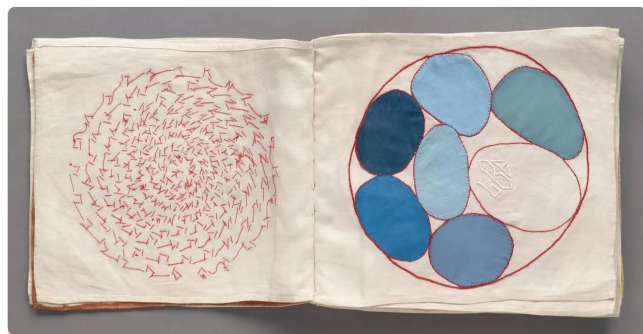

Eindopdracht 3D

Niveau ***

Materiaal Schetspapier; potlood; computer of telefoon met internet; resten stof, wol, band en knopen; pen of kleermakerskrijtje; stofschaar; spelden; naald en draad of naaimachine.

Doel Je leert een persoonlijk verhaal vertellen in textiel. Je verkent verschillende soorten textiel en manieren van textiel verwerken.

1.17 Louise Bourgeois, *Ode aan het vergeten*, p. 4 (2002). Geïllustreerd boek van textiel en litho.

Louise Bourgeois maakte in *Ode aan het vergeten* dertig abstracte composities van restjes van een trouwjurk en allerlei andere kleding waarin ze een gedenkwaardig moment in haar leven beleefde.

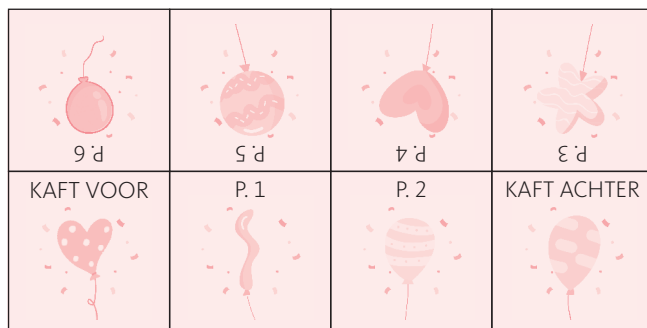
Je gaat net als Bourgeois een dagboek maken van (afgedankt) textiel. Je mag je werk figuratief of abstract maken, een combinatie van beide mag ook. Het mag een verzameling herinneringen zijn (bijvoorbeeld zes verschillende verjaardagen) of details van één speciale herinnering.

Stap 1

Bedenk met behulp van een mindmap welke herinnering(en) je wilt uitbeelden in stof. Wil je op elke pagina één herinnering of heeft je hele boekje één thema, bijvoorbeeld verjaardagen of vakantie?

Stap 2

Maak volgens het diagram (1.18) een schets voor zes pagina's plus een kaft voor de voorkant en een kaft voor de achterkant. Let op: pagina 3 tot en met 6 staan

1.18 Diagram voor een leporelloboekje.

ondersteboven ten opzichte van de kaften en pagina 1 en 2.

Stap 3

Bedenk welke stoffen en soorten versiering je voor elk vlak gaat gebruiken. Verzamel restjes stof, knopen, band, garen en wol voor verschillende texturen. Bij een feestelijke herinnering passen pailletten of kralen, bij een sombere herinnering kun je met donkere, matte stoffen en linten werken. Zoek ook online naar naai-technieken en (borduur)steken voor inspiratie. Een handige zoekterm is slow stitching.

Stap 4

Neem een lap stof van iets meer dan 40 x 80 cm en verdeel deze zoals op het diagram in acht vlakken van 20 x 20 cm. Trek duidelijke lijnen tussen de vlakken met een pen of een kleermakerskrijtje. Het handigst is om geen dikke of rekbare stof te gebruiken. Geef op elk vlak het ontwerp van je schets aan met pen of kleermakerskrijt. Laat aan de buitenranden ongeveer 1,5 cm vrij.

Stap 5

Knip je vormen uit en naai je ontwerp van stof en versiering vast met naald en draad. Eventueel kun je sommige versiering vastplakken met een lijmpistool.

Stap 6

Vouw je stof in de lengte dubbel met je ontwerp naar binnen. Naai de open randen ongeveer 1,5 cm van de rand aan elkaar vast, maar laat een stuk van ongeveer 10 cm in het midden open. Gebruik een rechte steek en laat geen ruimte tussen de steken.

Stap 7

Keer je boekje door het gat binnenstebuiten, zodat je de goede kanten weer ziet. Naai het gat voorzichtig dicht. Leg je ontwerp plat neer en strijk het glad. Speld over de lijnen tussen de vlakken en naai met een rechte steek over de lijnen heen. Vouw je boekje over de genaaide lijnen met de kaften naar buiten en leg het onder iets zwaars of ga er met een strijkijzer overheen om het mooi plat te maken.

3 / In actie

BEGRIPPEN

- Affiche
- Assemblage
- Bewegend
- Close-up
- Collage
- Compositie
- Compositievorm
- Draaiboek
- Drukken
- Dynamisch
- Geometrisch
- Gestileerd
- Gutsen
- Installatie
- Kader
- Kikvorsperspectief
- Mindmap
- Monteren
- Ooghoogte
- Performance
- Ready-made
- Sculptuur
- Sokkel
- Standpunt
- Symbool
- Vereenvoudigd
- Verschijningsvorm
- Vogelvlucht-perspectief

Kunst en activisme

Ken je dat gevoel dat je het ergens zo mee oneens bent dat je het wel uit kunt schreeuwen? Je móét gewoon in actie komen. In dit hoofdstuk gaan wij met dat gevoel aan de slag. Kunst en activisme gaan namelijk al eeuwenlang hand in hand: op straat zijn er protestposters (afb. 3.1) en in musea worden schilderijen beklad met soep (afb. 3.2). Ook worden er kunstwerken gemaakt met een activistische boodschap.

Activistische kunst is kunst die iets dóét en zo politieke en sociale kwesties aanpakt. Met een **affiche, sculptuur, installatie** of **performance** nodigt de kunstenaar je uit voor een gesprek en actie rond een sociaal-maatschappelijk probleem. De **verschijningsvorm**, de techniek en het materiaal van het kunstwerk spelen hierbij een belangrijke rol. Bij een affiche wordt bijvoorbeeld hetzelfde ontwerp meerdere keren afgedrukt, waardoor het makkelijker te verspreiden is. Performances worden vaak maar één keer gedaan, maar omdat ze voor of zelfs mét een live-publiek worden uitgevoerd, maken ze

indruk. Onderwerpen die vaak voorbijkomen bij activistische kunst zijn klimaatverandering, vrijheid van meningsuiting, migratie, discriminatie en ongelijkheid.

Een voorbeeld van activistische kunstenaars zijn de Guerrilla Girls. Dit is een anonieme groep activisten die een spotlight zet op de ongelijke behandeling van vrouwen in de kunstwereld. Ze protesteren in musea, maken grote affiches, publiceren boeken en geven lezingen. Daarbij dragen ze gorillamaskers om anoniem te blijven. Op afbeelding 3.3 zie je twee van de Guerrilla Girls staan voor een van hun bekendste kunstwerken. Op het kunstwerk staat de vraag: moeten vrouwen naakt zijn om een plaats te krijgen in het Metropolitan Museum of Arts (Met) in New York? Van de kunstwerken die op dat moment in het Met hangen, is namelijk minder dan 4% door een vrouw gemaakt. Toch zijn 76% van de naakten in kunstwerken in het Met vrouwen.

Op afbeelding 3.4 zie je een kunstwerk van de activistische kunstenaar Ai Weiwei.

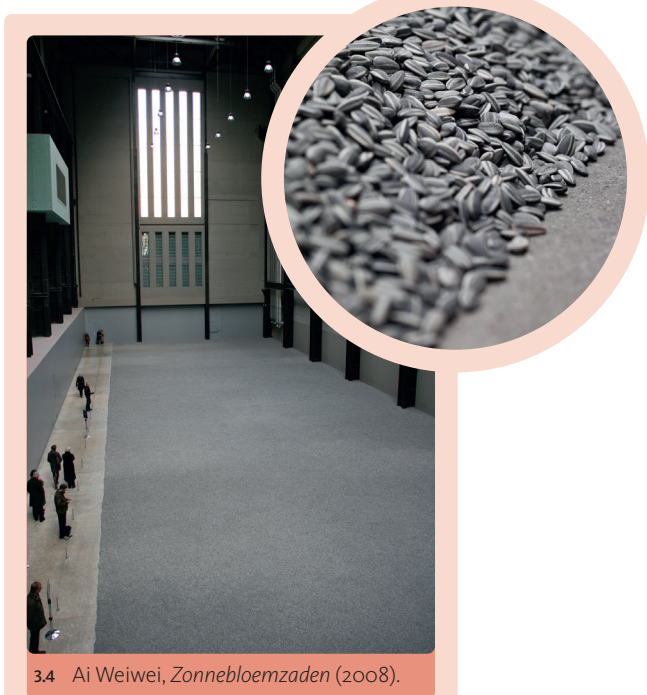
3.1 Onbekend, *Geen woning geen kroning* (1980).

3.2 *Just stop oil*, actie in de National Gallery, Londen (2022).

Hij heeft heel veel te maken gehad met censuur en beperking van zijn vrijheid in China. Zo heeft hij voor het maken van activistische kunst een tijd in de gevangenis gezeten. De Chinese overheid zei dat hij zijn belasting niet had betaald, maar veel mensen dachten dat er een andere reden was. Hij maakt namelijk kunst die erg kritisch is over de Chinese overheid.

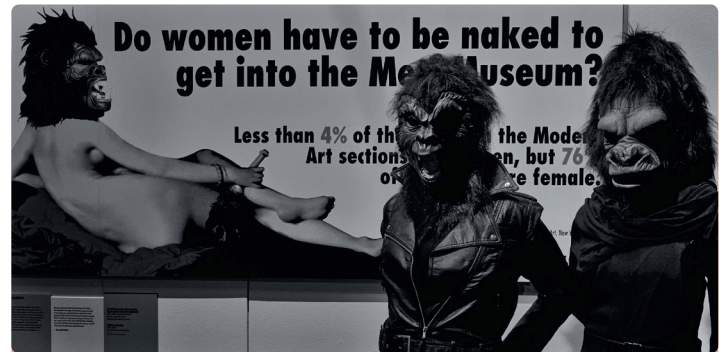
Ai Weiwei maakt heel divers en ongebruikelijk werk. Hij past daarbij zijn materiaalkeuze aan aan zijn boodschap. Dit geldt ook voor zijn kunstwerk *Zonnebloemzaden*.

3.4 Ai Weiwei, *Zonnebloemzaden* (2008).

Wat denk jij?

Dit werk bestaat uit honderd miljoen handgemaakte porseleinen zonnebloemzaden. Waar denk jij dat het werk over gaat? Waar protesteert het tegen?

3.3 Guerrilla Girls in het Victoria en Albert Museum (2014). Foto: Eric Huybrechts.

Opdracht 1 Concept voor kunst

Niveau *

Materiaal Potlood; papier.

Doel Je leert brainstormen om tot een concept voor een kunstwerk te komen.

Activisme ontstaat vaak omdat mensen niet tevreden zijn over bepaalde onderwerpen of de manier waarop dingen worden aangepakt.

Stap 1

Maak een **mindmap** over dingen waar jij je aan ergert. Dit kan iets kleinschaligs en dichtbij zijn, bijvoorbeeld iets dat thuis of op school gebeurt. Maar het kan juist ook over iets heel groots gaan: wat gebeurt er in de wereld waar jij wel je zegje over zou willen doen? Zet in het midden van je mindmap: 'Ik erger me aan...' en zet je ergernissen daaromheen.

Stap 2

Kies twee dingen uit je mindmap waar je je aan ergert en breid je mindmap uit met objecten die daarbij horen. Erger je je aan hondenpoep op straat? Denk dan aan gras, een drol, honden, mensen, poepzakjes (plastic), prullenbakken en schoenen.

Stap 3

Bedenk voor beide gekozen ergernissen een kunstwerk dat daar aandacht voor vraagt. Houd hierbij de objecten in gedachten. Je kunt aandacht vragen voor het probleem of juist een oplossing voorstellen. Bij hondenpoep kun je een installatie bedenken met een prullenbak in de vorm van een drol, die blaft als je er iets in gooit. Of je maakt juist een fototentoonstelling waarvoor je hondendrollen zoekt in je omgeving, er een gouden hekje omheen zet alsof het een kunstwerk is en er foto's van maakt.

Simpele vormen

Bij het maken van posters, spandoeken of affiches worden beelden vaak **gestileerd**: het object dat ze afbeelden wordt in simpele vormen (basisvormen) weergegeven. Het is namelijk veel makkelijker om een simpele vorm te tekenen dan om met veel detail te werken. Het beeld is zo snel na te maken en te verspreiden. Zo kan iedereen eigen posters, spandoeken of affiches maken voor een protest. Het kunstwerk *Guernica* van Pablo Picasso (afb. 3.5) is een voorbeeld van een kunstwerk met gestileerde vormen. De stier linksboven in het kunstwerk ziet er niet realistisch uit. Door de simpele vormen en lijnen kun je hem toch herkennen.

Bij stileren versimpel je een afbeelding door gebruik te maken van basisvormen. Je gebruikt de simpelste **geometrische vormen**, zoals de cirkel, de rechthoek en de driehoek (afb. 3.6). Deze vormen kun je in bijna elke afbeelding of object terugvinden. Als je de basisvormen beheerst, kun je dus eigenlijk alles natekenen. Details of minder belangrijke onderdelen laat je weg. Het beeld is **vereenvoudigd**, maar nog steeds herkenbaar. Zo maak je een duidelijk ontwerp om je boodschap makkelijk mee te verspreiden.

3.5 Pablo Picasso, *Guernica* (1937).

Wat denk jij?

Er is heel erg veel te zien op Picasso's *Guernica*. Volgens kunsthistorici is dit het krachtigste anti-oorlogskunstwerk in de kunstgeschiedenis. Welke elementen in het kunstwerk verraden dat het over oorlog gaat?

Opdracht 2 **Stijl maar duidelijk**

Niveau *

Materiaal Computer of telefoon met internet; printer; A4-papier; kleurpotlood; liniaal; HB-potlood.

Doel Je kunt een afbeelding of onderwerp stileren door onderdelen weg te halen of vormen te vereenvoudigen.

Stap 1

Kies één onderwerp uit je mindmap van opdracht 1 en zoek er een afbeelding bij. Kies bij klimaatverandering bijvoorbeeld een afbeelding die past bij de oorzaken of gevolgen daarvan, zoals een vervuilende fabriek of een overstroming. Print deze afbeelding op A4-papier.

Stap 2

Zoek de basisvormen in de afbeelding. Teken deze vormen op de afbeelding met een goed zichtbare kleur. Gebruik een liniaal voor de rechte lijnen.

Stap 3

Neem een apart vel papier en teken alleen de basisvormen van je onderwerp na met een HB-potlood. De details laat je weg. Je maakt zo een versimpelde illustratie.

Inhoud

Inleiding

- 1 Doe eens duurzaam
- 2 Gevoel in beeld
- 3 In actie
- 4 In je dromen
- 5 In beweging
- 6 Welk type ben jij?
- 7 Nep of echt
- 8 Aan tafel
- 9 Machtsvertoon
- 10 Naar buiten
- 11 De wereld op z'n kop
- 12 Mijn reis

Kunst Werken

Onderbouw TEHATEX
vmbo - havo - vwo

KunstWerken

ISBN 9789460621840

Auteurs: Thijmen Burgerhout,
Ursula van Riel, Charlotte Vesters
Vormgeving: Prezns

- **Thematisch** opgezet
- Geschikt voor de hele **onderbouw** (1 vmbo t/m 3 vwo)
- Veel aandacht voor de **beeldaspecten**
- Directe toepassingen van begrippen in **praktische opdrachten**
- **Beeldanalyse**-opdrachten
- Aandacht voor **reflectie** en **feedback**
- Verschillende **werkvormen, materialen** en **technieken**: tekenen en schilderen, 3D (o.a. klei, hout), textiel, film, fotografie, collage

Scan de QR-code om een
inzage-exemplaar te bestellen!

Uitstekende combinatie met
Basis Beeldende Begrippen!

